

Een onbekende tekening uit Perronneau's Hollandse jaren

Ik houd van de mensen, maar niet van het land schrijft Perronneau in 1772, als hij juist uit Amsterdam naar zijn vaderland is teruggekeerd. De zware vochtige lucht heeft de tengere Fransman geen goed gedaan en hij vindt het klimaat ongezond. Het was niet de eerste maal dat Perronneau hier verbleef. Al in 1754 had hij in Den Haag gewerkt als portrettist, in 1761 was hij wederom in ons land, en dan telkens met tussenpozen van een paar jaar, voor lange of kortere tijd, soms gedurende twee jaren, tot hij in november 1783 ziek en vergeten te Amsterdam overlijdt en op het Leidse Kerkhof aldaar begraven wordt. Vergeten althans in zijn vaderland, waar men op een zitting van de Académie noteert: *il a été oublié de notifier la mort de M. Perronneau*. Zijn vrouw, verwaarloosd door de schilder, met zijn eeuwige reizen en trekken, beschrijft hij ons als *toujours triste*. Drie maanden na zijn dood is zij reeds hertrouwd.

In ons land, maar speciaal in Amsterdam echter had Perronneau vele vrienden en het is niet aan te nemen, dat zij zich van de oudgeworden, moegezworven kunstenaar niets meer zouden hebben aangetrokken. In zijn brieven spreekt hij meermalen over Rendorp, Hogguer, de Boreels, die hem voorthelpen en van opdrachten voorzien. In een kring waar niet als bij deze aanzienlijke Amsterdammers, het Frans tweede voertaal was, bleef de Parijzenaar natuurlijk aangewezen op geletterden als bv. Petrus Woortman, de pastoor van de Mozes- en Aäronkerk, die zich door hem liet portretteren, en een overigens betrekkelijk grote groep stamverwanten die zich – veelal na 1685 – in Amsterdam gevestigd had en er een bedrijf uit-

oefende. Daaronder was bv. Fouquet, de kunsthandelaar met internationale relaties en ook door Perronneau geportretteerd, en daartoe behoorden ook de Metayers, een der vele families van Franse goudsmiden in Amsterdam. Afkomstig uit Rouaan legden de broers Philippe en Louis in 1726 resp. 1730 er hun poortereed af en dreven daar een firma, waarschijnlijk voor gezamenlijke rekening. Philippe was in 1725 getrouwd met Antoinette Bernard, eveneens van Franse herkomst, en uit een familie waarmee de Metayers persoonlijk en zakelijk door zeer hechte banden verbonden zouden blijven. Uit het huwelijk Metayer-Bernard sproten vier kinderen, waarvan de oudste, Louis (1728–1799) ook weer een Antoinette Bernard tot vrouw koos, twee meisjes, Antoinette (1732–1788) en Suzanne (1741–1774), ongehuwd stierven, en de jongste, Catherine Elisabeth (geboren in 1744), door Perronneau in pastel geportretteerd werd. Dit portret is thans in het Rijksmuseum (afb. 5). Het kwam daar in 1904, met andere portretten, tekeningen en vele familiebescheiden-Metayer en -Bernard als legaat van de heer Jean Bernard van IJsseldijk te Amsterdam. Het pastelportret was toen anoniem; de voorgestelde stond bekend als *Mademoiselle Catherine Elisabeth Metayer*. Enige jaren later, in de cat. van 1911, heeft men de pastel weer op de juiste kunstenaarsnaam gezet. Als inderdaad de voorgestelde nog als ongetrouwde vrouw is geportretteerd, kan zij ten hoogste 27 jaar oud zijn, want in 1771 trad zij in het huwelijk met Mr. Pieter Adriaan Vlacq uit Schiedam¹. Dat houdt ook een terminus ante quem voor Perronneau's pastel in. Een brief van 2 januari 1771 à Amster-

dam, chez M. Hogguer documenteert Perronneau's verblijf in Holland gedurende datzelfde jaar; pas in mei 1772 vertrekt hij weer. Daarvóór was hij hier in 1767/8, maar een zo vroege datering laat de al zeer rijpe verschijning van mej. Metayer toch eigenlijk niet toe.

In deze tijd zijn Perronneau's grootste triomfen al voorbij en krijgt hij ook in Holland minder bestellingen dan waarop hij gerekend had. *Ce voyage n'a pas été aussi fructueuse que celui de 1761*, schrijft hij aan zijn raadsman Desfriches te Orléans in een brief waarin hij ook klaagt over zijn gezondheid en zijn wankele financiën. Maar in het kunstlievende milieu van de Metayers zal hij behalve een welkome bestelling ook warme vriendschap hebben gevonden. Vader Philippe was al oud, en stierf in 1763, nog drie jaar overleefd door zijn vrouw. Maar ook de vier kinderen waren nog thuis, alle nog ongetrouwd. Louis, de enige zoon, oefent aanvankelijk het familieberoep uit: bij zijn poortereed in 1752 wordt hij als goudsmid ingeschreven. Het is niet helemaal duidelijk hoe het bedrijf der Metayers was georganiseerd en wat het aandeel van Philippe resp. zijn broer en zijn zoon daarin was. Knoef, die het resultaat van zijn uitvoerige onderzoekingen in 1939 in een artikel heeft gepubliceerd² opperde een samenwerking tussen de beide broers, waarbij *Philippe het belangrijkste, het ontwerp en het drijfwerk voor zijn rekening nam, Louis de ondergeschikte figuur bleef*. Van de jongere Louis, Philippe's zoon, is zelfs niet bekend of hij ooit een stuk goudsmeedwerk heeft afgeleverd. In ieder geval was het niet zijn enige bron van inkomsten, want in dezelfde jaren dreven de Metayers ook een winkel in snuif en tabak, en deze tak van bedrijf heeft het tenslotte van de andere gewonnen. Ofschoon tegenwoordig de combinatie niet voor de hand schijnt te liggen, was die misschien in het toenmalig Amsterdam toch niet zo vreemd; er waren tenslotte wel meer goudsmeden met een nevenbedrijf³.

Een paar jaar geleden is bovendien een document voor de dag gekomen, dat ons ineens een veel beter inzicht geeft in het atelier der Metayers. Het is een rekening, uitgeschreven door Louis

Fabrice Dubourg (in Amsterdam geboren, maar ook van Franse herkomst) aan Ph. Metayer, voor door hem getekende allegorische en mythologische ontwerpen. Zij loopt over de jaren 1731-1735 en de eerste de beste post betreft *un dessin pour une Tabatière, fl. 6*.— Is ons daarmee de tweeledigheid van Metayer's bedrijf al veel minder onbegrijpelijk geworden, er valt bovendien te concluderen, dat Philippe niet zelf zijn gouden artikelen ontwierp, zoals men had aangenomen, maar dat hij zich daartoe bediende van zijn 'landgenoot' Dubourg. Tezamen met deze rekening zijn bewaard gebleven enige tientallen tekeningen van Dubourg, van wapenschilden, knoppen van wandelstokken en parasols, een pronkbeker en allerlei kleine en grotere medaillons, die het bewijs vormen, dat hij ook voor andere objecten ontwerpen leverde. De band met de Metayers bleef bestendig; ook in de jaren '40 en '50 bleef Dubourg ontwerpen leveren, de laatst gedateerde is van 1756. Eén tekening, een medaillon met Rebecca en Eliëzer, van een duidelijk minder geoefende hand, is gesignd: *Ph. Metayer na Dubourg*⁴.

De inkomsten uit de gecombineerde zaken stelden de zoon Louis blijkbaar in staat onbekommerd toe te geven aan zijn verzamellust. Reeds in 1759, als hij behalve zijn oudste zuster Antoinette ook zichzelf laat schilderen door George van der Mijl (Rijksmuseum, afb. 6/7) heeft hij een tekening in de hand uit zijn groeiende kunstcollectie, die na zijn dood publiek verkocht werd en toen 26 schilderijen, ca. 1400 tekeningen en vele portefeuilles prenten telde⁵.

Het ligt geheel in de lijn van de nog steeds sterk Frans georiënteerde Metayer, dat bij de tekeningen een geheel kunstboek gewijd was aan Franse meesters uit de 17de en 18de eeuw en verspreid ook nog werk uit die school voorkwam, waarbij ook de naam van Watteau niet ontbrak. De aanwezigheid van *Ornamentfiguren door Gillot en een Ordonnantie naar een gedreeven Schotel, met fraaye Beeldjes* (Kunstb. O nr. 23) herinnert ons aan de goudsmederij.

Perronneau zoekt men tevergeefs in de catalogus. Een vruchtbaar tekenaar was hij niet en een handig

Afb. 1. J. B. Perronneau. Louis Metayer Phzn. Tekening in rood, zwart, wit en geel krijt. Kon. Oudheidkundig Genootschap, Amsterdam.

Afb. 2. J. Bernard (?). Louis Metayer Phzn. Tekening in potlood. Kon. Oudheidkundig Genootschap, Amsterdam.

Afb. 3. R. Vinkeles (?). Philippe Metayer. Tekening in zwart krijt. Kon. Oudheidkundig Genootschap, Amsterdam.

zakenman, die van zijn relaties profiteerde, evenmin. Des te gelukkiger was daarom de vondst van het getekend portret dat hierbij als afb. 1 is afgebeeld. Het is duidelijk een informeel, spontaan neergezet profielportret, waarvan maker en voorgestelde door het opschrift aan de achterzijde, vermoedelijk door een latere familiehand, geïdentificeerd worden als *Perono* en *Louis Metayer Phzn*. Het kost even moeite in het fijne en markante profiel de schroomvallige jongeling te herkennen, die door Van der Mijn recht van voren gezien werd. Zorgvuldiger vergelijking neemt echter deze twijfel weg. Bovendien bleven door de piëteit van de erfgenaam der Metayers nog drie andere portretten van Louis bewaard, die de identiteit bevestigen. Was één daarvan, een ongevoel uitvoerige en aantrekkelijke silhouet, waarop de nu oude verzamelaar tegenover zijn vrouw aan tafel bij het raam zit (afb. 4) ook al aan Knoef bekend, de beide andere bleven, samen

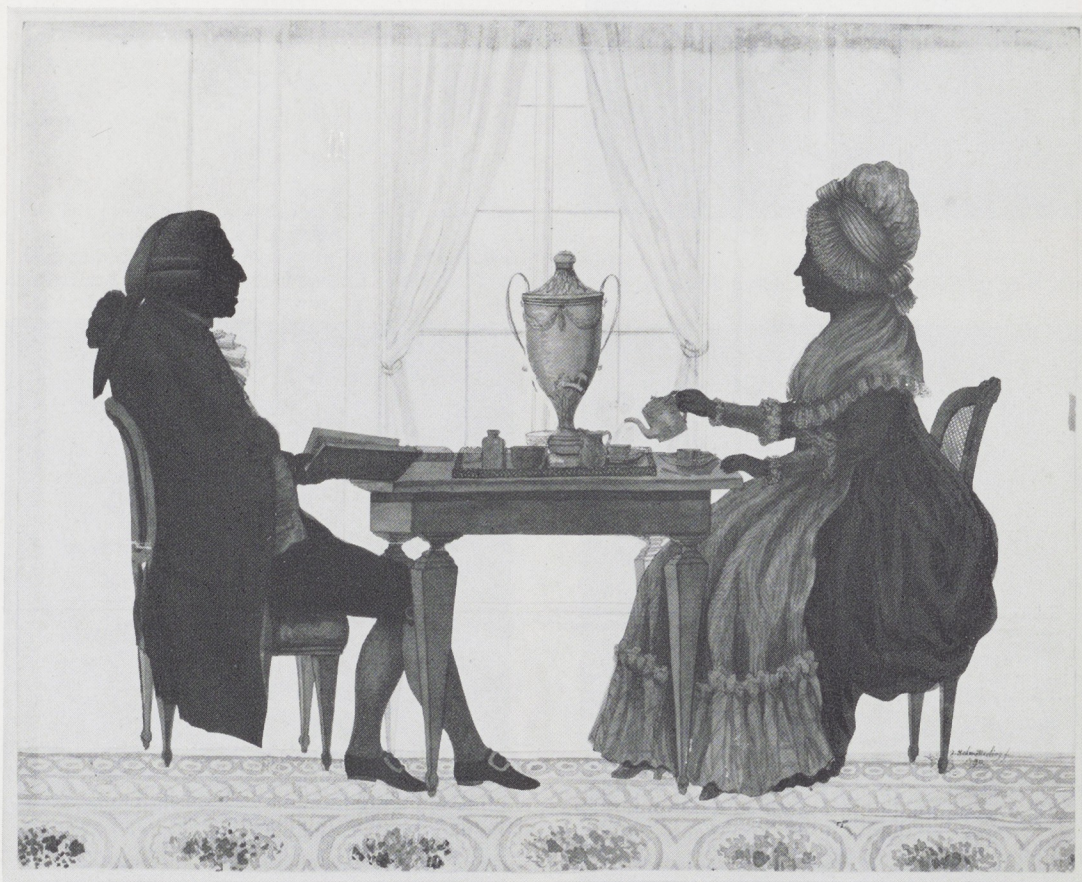
met de Perronneau, tot dusver onopgemerkt. Eén ervan is naar ons Franse portret gecopiëerd door Jean Bernard, Louis' neef en erfgenaam, kort na zijn ooms dood, het ander, wel van dezelfde hand, is een schets naar het leven (afb. 2). Bovendien is er dan nog een portretje van Louis' vader Philippe, die in 1763 overleed (afb. 3). Het is een pretentieloos en anoniem schetsje, dat echter heel goed van Reinier Vinkeles zou kunnen zijn, van wiens hand meer dergelijke portretjes bekend zijn⁶.

Deze vier portretten hebben deel uitgemaakt van een grote collectie getekende en gedrukte familiepapieren, silhouettes, gelegheidsknipsels en andere curiosa die de heer Jean Bernard van IJsseldijk, dezelfde die ook het Rijksmuseum zo royaal bedacht⁷, in 1904 aan het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap naliet. Het merendeel van deze documenten werd verspreid over de Atlas van Zeden en Gewoonten dezer instelling,

de vier portretten kregen een plaats in de Atlas van Amsterdam. Daar zijn ze voor Perronneau's biografen Vaillat en Ratouis de Limay, later zelfs voor het speurend oog van Knoef verborgen gebleven.

Perronneau's portret van Louis Metayer moet als vriendschapsgeschenk zijn ontstaan, de eenvoudige en onopgesmukte beeltenis van een fijngevoelig kunstliefhebber door een vriend des huizes, misschien uit dankbaarheid voor genoten gastvrijheid en huiselijke warmte. Als onze datering juist is was zijn gastheer, geboren in 1728, hier 43 of 44 jaar, de kunstenaar zelf 56. De teke-

ning verraadt iets van de techniek die ook Perronneau's pastels kenmerkt: een uit korte lichte toetsjes opgebouwd modelé. Van zijn verfijnd kleurgebruik kan het hier toegepaste materiaal, in hoofdzaak zwart en rood krijt, met hier en daar accentjes in geel, maar een onvolkomen idee geven, temeer daar de witte hoogsels, die aan de tekening een schilderachtige levendigheid gaven, wel wat weggewist zijn. Als type is het portret in Perronneau's tot dusver bekende oeuvre een eenling. Het sluit nauw aan bij de profielportretten van zijn tijdgenoot Charles Nicolas Cochin, die daarin specialist was en door

Afb. 4. J. A. Schmetterling. Louis Metayer en zijn vrouw Antoinette Bernard, 1790. Silhouette. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 5. J. B. Perronneau. Catharina Elisabeth Metayer. Pastel. Rijksmuseum, Amsterdam.

Afb. 6 en 7. G. van der Mijl. Louis Metayer en zijn zuster Antoinette. Olieverf. Rijksmuseum, Amsterdam.

wie ook Perronneau zelf op deze manier getekend is⁸. Die overeenkomst – zij is er ongetwijfeld – blijft echter uiterlijk. In wezen liggen de typisch grafische benadering van Cochin en de picturale uitdrukkingsmiddelen van Perronneau zo ver uit elkaar, dat dit verschil in artistieke uitdrukkingsmiddelen zich ook hier niet verloochent. Met Metayer's beeltenis is het bekende oeuvre van de grote Franse portrettist op onverwachte wijze verrijkt.

Noten

¹ Na diens dood in 1790 nogmaals met Henri Abraham Certon, Waals predikant te Rotterdam.

² Van goudsmeden en snuifverkopers, in: *Jrb. Amstelodamum* 36 (1939), p. 201 e.v. (p. 204).

³ Voor de personele quotisatie van 1742 noteerde men combinaties met een behangselwinkel, een rouwwinkel, een kruidenier en een besteller van het Goudse veer.

⁴ De rekening, lopende over de jaren 1731–1735, en voldaan in 1737, werd, tezamen met de ontwerpen van Dubourg, uit het bezit van J. B. Smit te Hilversum te Amsterdam verkocht op 27/IV – 4/V – 1965, nrs 1489–1492. De gehele collectie is thans eigendom van de heer K. A. Citroen.

⁵ Veiling Amsterdam 16.XII.1799 e.v.d.; Lugt 5994.

⁶ In de eerste plaats een zeer verwant portretje, ook in zwart krijgt en nagenoeg even groot, van een andere 'Franse' Amsterdammer, de waaierschilder Abraham Duignon, in het Rijksprentenkabinet (coll. Gerritsen); voorts de reeks portretstudies voor Vinkeles' prent van de Tekenenacademie, uit de verz. Dreesmann, thans bij de gem. archiefdienst van Amsterdam. De suggestie voor deze plausibele toeschrijving dank ik aan mijn collega Mr. C. J. de Bruyn Kops.

⁷ Het legaat bevatte twee portretten door George van der Mijn, resp. Louis Metayer en zijn zuster Antoinette voorstellend (doek 64,5 × 50 en 60 × 44 cm), het portret van Jean Bernard door Gerrit Jan Michaëlis (1828, papier op pan. 21 × 16,5 cm), de pastel door Perronneau van Cath. Elisabeth Metayer (58 × 46 cm), een anonieme 18de-eeuwse pastel met het portret van Mevr. Bernard-Dulac (65,5 × 53 cm), en drie kunstboeken en een portefeuille vol tekeningen etc., hoofdzakelijk van de hand van Jean Bernard.

⁸ De tekening is bekend doordat zij in prent gebracht is door B. A. Nicolet.